

Nd.

221. Frumvarp

til laga um sölu á prestsmötu.

Flutningsmenn: Bjarni Jónsson, Stefán Stefánsson, Einar Jónsson,
Pjetur Ottesen, Pjetur Þórðarson, Einar Árnason, Benedikt Sveinsson,
Hákon Kristófersson, Gisli Sveinsson og Björn Stefánsson.

1. gr.

Heimilt skal þeim, er prestsmötur eiga að greiða, að fá þær keyptar af sjer eftir lögum þessum.

2. gr.

Sá, er kaups beiðist á prestsmötu, sendir um það beiðni til landsstjórn-
arinnar.

Verð prestsmötu ákveður svo landsstjórnin þannig, að 5% af verðhæðinni veiti sömu vaxtaupphæð, sem hið árlega prestsmötugjald hefir numið að meðaltali eftir verðlagsskrárverði á smjöri næstliðin 10 ár í sýslu þeirri, er kaupbeiðandi á heima i. Þó skal ekki tekið tillits til smjörverðs þau ár, er ófriðurinn stóð, sá er hófst 1914.

3. gr.

Kaupandi greiðir að minsta kosti $\frac{1}{10}$ hluta kaupverðsins um leið og kaupin eru gerð.

En fyrir eftirstöðvunum skal gera skuldabryf, með veði i fasteign, er landsstjórnin tekur gilt, og greiðast þær síðan á 10 árum með jöfnum afborgunum ásamt 5% vöxtum.

Heimilt er að greiða kaupverðið i einu lagi.

4. gr.

Andvirði prestsmötu renni i prestlaunasjóð, er greiðir síðan viðkomandi presti vexti þá, er fást af andvirði prestsmötunnar.

5. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1919.

Greinargerð.

Höfuðástæðan til þess að frumvarp þetta er komið fram er sú, að nú síðan ófriðurinn reis, hefir smjör stigið svo i verði, að það er næstum ferfalt við það verð, er var fyrir ófriðinn á algengu smjöri. Þá var verðið tíðast kringum 60 aura pundið. Nú er verðið alt að 350 aur. pundið. Orsökkin er alkunn: Siglingateppa og feitmetisekla i heiminum, og hjerlendis stórum minni framleiðsla á smjöri, sem stafar af mikilli ónýtingu á töðum nú tvö undanfarin ár i miklum hluta landsins.

Það er því auðsætt, að þeir, er inna eiga af hendi smjörleignagjöld, verða mjög hart úti, enda þótt þeir megi greiða þau i peningum eftir smjörverði verðlagsskrár.

Fyrir ófriðinn var verð á smjörpundi og ullarpundi svipað. Nú i ár þyrfti andvirði $1\frac{1}{2}$ pd. ullar til að leysa smjörpundið. Þá þyrfti rúmlega 2 pd. kjöts til að mæta smjörpundinu; nú þarf meira en 4 pund til þess. Út i þetta þarf ekki lengra að fara; það er auðsætt, að þeim, er greiða eiga smjörleigur, verður það alt að helmingi dýrara en tíðast hefir verið.

Hjer að auki kemur enn fleira til greina um prestsmötur, sem gerir tilfinnanlegra að gjalda þær i smjöri en áður var, og oft ómögulegt, t. a. m. er töður nýtast illa, því að næstum engir geta fært frá ám, þótt vildu, vegna fólkseklu. Alt fólk, er þarf til að vinna að framleiðslu landbúnaðarins, er þrefalt dýrara en var fyrir rúmum áratug, en framleiðslan hefir alls ekki stigið i verði að sama skapi, nema smjörið eitt sem stendur, — en hjá flestum landsmönnum er það lítill hluti kaupeyris, þótt i ári láti. — Hafa margir bændur af þeim sökum orðið að ganga frá jörðum sínum og flytja i kaupstaðina. En það, að sveitabúnaðurinn, þrátt fyrir tjeða erfðleika, hefir ekki eyðilagst, er eingöngu að þakka þeim framförum i búnaði, sem orðið hafa á síðari árum, sem og því, að bænd-

ur hafa orðið að leggja að sjer meiri vinnu en oft áður, og eru þeir því margir útslitnir fyrir örlög fram.

Hefði nú alt verið látið haldast með gamla laginu, túnin verið þýfð heim undir bæi, rjómabúin ekki verið stofnuð nje sláturfjelögin, þá er hætt við, að jafnvel sumar bændakirkjujarðirnar væru fallnar í eyði og prestsmötukúgildin »fallin sínum herra«. Því virðist fylsta ástæða til að losa kirkjubændur og aðra þá, er prestsmötur greiða, undan þessari kvöð með sem aðgengilegustum kjörum. Enn fremur má minna á það, er í móti skyldi koma prestsmötunum: Tiltekin prestsþjónusta. Hún er nú, vegna aðgerða hins opinbera, orðin víðast ærnum mun minni en til var ætlast, er prestsmötur komust í núverandi horf eftir síðaskiftin; skal að eins bent á samsteypur brauða og þá erfiðleika, er því eru samfara fyrir söfnuði.

Skal svo horfið að hinum einstöku greinum frv.

Við 1. gr.

Ástæða er til að skylt sje að láta falar prestsmötur, þeim er frv. til tekur, því að dæmi munu til, að þær hafi ekki fengist keyptar, og þarf því laga-fyrirmæli, er komi í veg fyrir, að salan sje háð geðþótta landsstjórnar í það og það skifti.

Við 2. gr.

Ekki er nema tímatöf og fyrirhöfn að láta kaupbeiðni fara krókaleið áður en hún kemur til landsstjórnarinnar. Það þykir ef til vill djarft, að í stað 4°%, sem tíðkast hefir, skuli 5°% vaxtahæð lögð til grundvallar, er verðhæð prestsmötu er ákveðin. En þegar á það er litið, að 5—6°% eru jafn-algengir útlánsvextir nú, sem 4°% voru þegar sú regla, er fylgt hefir verið við mat á prestsmötum, var tekin upp, svo að auðvelt hlýtur að vera að ávaxta peninga fyrir a. m. k. 5°% í fyrirsjáanlegri framtíð — landið tekur stórlán erlendis fyrir 5^{1/2}^o% — þá er sýnilegt, að klerkdómurinn þarf einskis í að missa í þessu falli af því, er hann hefir sanngirniskröfu til. Þá er og ekki síður ástæða til að sleppa úr smjörverði ófriðaráranna, er verð prestsmötu er ákveðið, vegna þess að hið háa verð á smjöri, síðastliðin tvö ár einkum, kemur mjög fáum að verulegu gagni, sökum illrar nýtingar á töðum, eins og áður var á vikið; enda væri fráleitt, er ákveða skal fast og varanlegt skipulag, að miða við óvanalegt og hverfult gapaverð. Því að vitanlegt er, að þá er friður kemst á og viðskifti gerast eðlileg, feitmeti fer að flytjast til landsins o. s. frv., þá fellur smjör niður í svipað verð sem var fyrir ófriðinn. Klerkdómurinn nýtur samt sem áður verðhækkunar þeirrar á smjöri, er rjómabúin hafa komið til leiðar, án þess að hann, sem slíkur, hafi kostað þar nokkru til; virðist því síður ástæða til, að hann taki frekar »hlut á þurru landi« á kostnað þeirra, er prestsmötur er ætlað að greiða. Prestsmötukvöðin stendur heldur engan veginn í sanngjörnu hlutfalli við þann höfuðstól, kúgildin, er hún á að gjaldast af, og liggur því á vinnumagni og öðrum eignum gjaldanda, og heldur niðri verði þeirra eins og nú er komið.

Við 3. gr.

Sjálfsagt virðist að gefa kaupendum greiðslufrest, en sennilega nægir 10 ára frestur. Því að á þeim tíma mundi flestum kleift að innleysa prestsmötuna,

en ekki er nema sanngjarn, að þeir verði að greiða sömu vexti af eftirstöðvum, sem leggja skal til grundvallar við mat prestsmötu og landssjóði er ætlað að greiða samkvæmt 4. gr.

Við 4. gr.

Hjer er lagt til, að andvirði prestsmötu greiðist í sjóð landsins, vegna þess að þá er fyrirhöfnin engin að ávaxta það; og þar sem landssjóður verður að taka erlend lán með $5\frac{1}{2}\%$ vöxtum og lakari kjörum, er sýnn hagur fyrir hann að fá innlent fje fyrir 5% og affallalaust, er ekki þarf út að borga fremur en vill. Að öðru leyti skýrir greinin sig sjálf.

Við 5. gr.

Við þessa grein er ekkert að segja nema það, að best er að lögin komi sem fyrst að notum.